

Компоненти навчально-професійної діяльності майбутніх учителів початкових класів у педагогічному коледжі

Сучасна освітня та соціокультурна політика спрямована на створення умов для розкриття, розвитку та реалізації внутрішнього потенціалу особистості майбутнього фахівця, тому проблема самовдосконалення особистості майбутнього вчителя в процесі навчально-професійної діяльності в умовах педагогічного коледжу набуває актуальності. Основним завданням статті було висвітлення змісту компонентів навчально-професійної діяльності майбутніх учителів початкових класів у педагогічному коледжі та умов їх самовдосконалення. У статті схарактеризовано зміст компонентів навчально-професійної діяльності майбутніх учителів початкових класів: мотиваційно-сутнісного, діяльнісного, оцінно-контрольного. Визначено, що від результативності реалізації цих компонентів залежить рівень самовдосконалення майбутніх педагогів.

Ключові слова: самовдосконалення, компонент, педагогічна освіта, особистість, навчально-професійна діяльність, педагог, мотив, діяльність, самовизначення.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасних соціально-економічних умовах освіта є ключовим фактором розвитку особистості, суспільства, держави. Нові завдання, які ставляться перед

© Денисова С., 2013

системою освіти, актуалізують питання про якість підготовки педагогічних кадрів [5, 115–116]. Сучасна педагогічна праця потребує від учителя нових професійних компетенцій, а для цього, відповідно, потрібні зміни у змісті й технологіях професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Адже батьки хочуть, щоб їхня дитина була конкурентоспроможною в дорослому житті: володіла комп'ютером, інтернетом, поглиблено вивчала іноземні мови, була забезпечена додатковими заняттями (факультативами, гуртками) і, найголовніше, щоб у колективі панувала доброзичлива психологічна атмосфера.

Саме тому педагогічний коледж має забезпечити такий рівень педагогічної освіти, який відповідав би всім вимогам сучасного суспільства, і підготувати висококваліфікованого сучасного вчителя початкових класів. Майбутній учитель має розуміти, що тенденції розвитку сьогодення досить швидкоплинні, й потрібно вміти з розумінням сприймати зміни, змінюватися самому, формувати свої знання та навички протягом усього життя, володіти інформаційною культурою, розвивати свої творчі особистісні якості, підвищувати рівень педагогічної майстерності [6, 60–61].

Мета статті – розкрити основні компоненти навчально-професійної діяльності майбутніх учителів початкових класів у педагогічному коледжі та визначити умови успішного їх самовдосконалення.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сучасна система освіти слугує не лише для передачі знань, а й для розвитку професійної культури фахівця, його самовизначення, самовдосконалення. Вона має озброїти особистість тими знаннями й вміннями, сформувані ті якості, що знадобляться в будь-якій сфері діяльності. Саме із цих позицій навчально-професійна діяльність може розглядатися як вид діяльності, спрямований на самого студента задля формування і розвитку його особистості як професіонала.

Формування особистості майбутнього педагога відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Якість організації освітнього середовища і вимоги до професійної діяльності визначають сучасні економічні, політичні, релігійні та соціокультурні процеси.

Водночас природні нахили, сукупність почуттів, переживань, потреби, власна система цінностей як внутрішні чинники особистості зумовлюють процес її входження в діяльність на основі внутрішньої позиції. Така позиція виражається у здатності та готовності до створення себе як особистості, самостійно визначаючи цілі й життєві плани, обираючи стратегії власного життя, створюючи умови для саморозвитку, опираючись тиску несприятливих соціальних та культурних чинників [8]. Отже, професійно-особистісне самовдосконалення є динамічним процесом, що залежить від таких чинників:

- зовнішніх умов, оскільки в період підготовки майбутнього фахівця змінюються вимоги до професії, мотиви її вибору, професійний менталітет, духовні цінності, операційно-технічна сфера;
- внутрішніх умов: змінюються уявлення людини про професію, критерії її оцінки і способи реалізації в ній [2, 172–173].

Усвідомлення особистістю значущості власної ролі в досягненні успіху, на думку Т. Северіної, впливає на виникнення прагнення до самовдосконалення в обраній діяльності. Вирішення цієї проблеми полягає в запровадженні до навчально-виховного процесу вищої школи спеціально організованого педагогічного впливу на процес ціннісної детермінації особистісного самовдосконалення майбутніх учителів [7, 87].

Тому для забезпечення ефективного процесу самовдосконалення в процесі навчально-професійної діяльності в умовах коледжу, на нашу думку, потрібно враховувати такі компоненти:

1) мотиваційно-сутнісний, який визначається мотивами, що спонукають майбутнього студента-педагога до оволодіння професією, ставленням до майбутньої фахової діяльності (розуміння призначення професії, освоєння професійної діяльності, професійне спілкування);

2) діяльнісний, що пов'язаний із вирішенням навчально-професійних завдань, які передбачають виконання визначених дій (розв'язання навчальних завдань у ході самостійної роботи, виконання навчальних дій у межах формування професійно важливих якостей особистості);

3) оцінно-контрольний (спрямований на розвиток самоконтролю і самооцінки в процесі навчально-професійної діяльності) [4, 9–11].

У процесі особистісного самовдосконалення важливу роль відіграє мотиваційно-ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності. Мотивація в професійній діяльності визначається наявністю її змісту, професійними установками людини, мотиваційно-ціннісним ставленням, що формує професійний менталітет особистості.

Мотиваційно-ціннісні відносини зумовлені системою мотивів, серед яких виділяють:

1. Мотиви розуміння призначення професії педагога. Вони визначають процес до професії: уявлення про мету педагогічної діяльності; мотиви, що спонукають займатися нею; емоційне ставлення до видів діяльності; захопленість і задоволеність нею.

2. Мотиви професійної діяльності виражають потреби особистості, що актуалізуються під час взаємодії з професією педагога (мотиви розкриття і самоствердження, особливості характеру, звичок). Цей вид мотивів пов'язаний із такими особистісними якостями, потрібними для ефективного виконання професійної діяльності, як ретельність, старанність у роботі; наполегливість, рішучість, завзятість.

3. Мотиви професійного спілкування відбивають прагнення людини утвердитися в професійному співтоваристві (гордість за педагогічний колектив, солідарність у діяльності, прагнення до загальної мети). У процесі спілкування педагог не лише здобуває потрібні навички й уміння, а й опановує досвід професійної діяльності. У міру посилення мотивації професійного спілкування поліпшується психологічний клімат у групі, підвищується ефективність праці педагога.

4. Мотиви прояву особистості в професії виражають особливості самовідомості особистості в умовах взаємодії з професією педагога (переконаність у власній придатності, у достатньому творчому потенціалі, у тому, що обрана професія є покликанням) [3, 51–52].

Найбільш значущим компонентом у процесі навчально-професійної діяльності студентів педагогічного коледжу щодо їхнього самовдосконалення є діяльнісний компонент, теоретичні основи якого розроблено в працях Л. Виготського, П. Гальперіна, О. Леонт'єва, С. Рубінштейна та ін. Про доцільність діяльнісного підходу в навчанні та роз'яснення змісту і цілей навчання йдеться в роботах П. Гальперіна: «З боку учня процес навчання представляє собою неперервний ланцюжок дій... – все це різноманітні дії: розумові, перцептивні, мовні, фізичні. Ці дії становлять безпосередньо предмет навчання та значну частину навчальних дисциплін; іншу їх частину становлять уявлення і поняття, які також необхідно зрозуміти, засвоїти, застосувати, тобто також одержати за допомогою різноманітних дій, або включити у різноманітні дії» [6, 60].

Організуючи навчально-професійну діяльність студента, на думку О. Набоки, потрібно визначити систему узагальнених видів діяльності. Їх конкретний склад визначається типовими завданнями, з якими стикається спеціаліст. Досягненню потрібних результатів у навчанні сприятиме проведення роботи за певними напрямками, а саме: побудова цілей, тобто виділення системи основних завдань зі спеціальності; розробка найбільш раціональних методів розв'язання цих завдань; визначення обсягу та змісту потрібних знань (навчальний план, навчальні програми); аналіз здобутих знань і умінь задля виділення інваріантної основи; побудова змісту освіти на інваріантній основі; виділення циклів навчання та розробка навчальних програм для кожного з них; розробка обґрунтованої системи кінцевого контролю за якістю підготовки спеціаліста [4, 10].

Процес навчально-професійної діяльності приводить до психологічної перебудови особистості студента – від професійного самовизначення до самореалізації. У свою чергу, процес професійного самовизначення втілюється в діях студента, пов'язаних із самоаналізом, самопізнанням та самооцінюванням власних здатностей і ціннісних орієнтацій; діях для розуміння ступеня відповідності власних особливостей вимогам обраної професії; діях із саморозвитку своїх здатностей і можливостей задля досягнення більш повної відповідності самого себе обраній професії та власним устремлінням. Процес професійного самовизначення майбутніх учителів початкових класів є однією з умов формування компетентного педагога.

Для того, щоб самовдосконалення в умовах навчально-виховного процесу педагогічного коледжу проходило ефективніше, потрібно проведення низки заходів:

- 1) проведення спеціальних курсів: «Людина і професія», «Педагогічна майстерність»;
- 2) використання активних методів навчання загальної та спеціальної підготовки; 3) створення предметних гуртків, факультативів, участь у роботі Малої академії наук;
- 4) проведення різноманітних освітніх екскурсій, зустрічей із випускниками коледжу, з професіоналами;
- 5) постійне інформування про сферу освітньої діяльності і про можливості підвищення професійно-освітнього рівня, кваліфікації, розширення профілю підготовки;
- 6) розвиток важливих якостей особистості і процесів самопізнання (саморегуляція, самоконтроль, самоаналіз).

Психологічне становлення фахівця означає появу нових якостей у психіці людини, яких або не було раніше, або вони існували в іншому вигляді. Отже, професійно-особистісний розвиток можна розглядати як «розширення», збагачення психіки людини [1, 52–53].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Навчально-виховний процес у коледжі повинен формувати у студентів позитивне ставлення до майбутньої професії, утворюючи систему «людина– професія», усередині якої починається взаємодія об'єкта і суб'єкта відносин. Ідеальна модель відповідності між особистістю і професією має містити збіг змісту діяльності та її особистісного змісту. Але насправді такий збіг неможливий із-за низки причин (наприклад, не завжди в структурі мотиву вибору професії домінує мотив, пов'язаний із визначеною діяльністю). Однак є можливість перебудувати систему мотивів і підвищити рівень професійної спрямованості. На це має бути спрямований процес самовдосконалення, орієнтуючи майбутнього педагога на правильний шлях особистісного розвитку.

Джерела та література

1. Вільш І. Концепція сталих рис особистості та її використання при виборі професії / І. Вільш // Професійно-технічна освіта. – 2001. – № 2. – С. 52–53.
2. Вітковська О. І. Професійне самовизначення як життєва проблема особистості / О. І. Вітковська // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 3. – С. 171–179.
3. Жигір В. І. Професійна педагогіка / В. І. Жигір, О. А. Чернега. – К. : Конрад, 2012. – 336 с.
4. Зюкіна А. Психологічне забезпечення особистісно зорієнтованого навчання / А. Зюкіна // Завуч. – 2002. – № 31. – С. 9–11.
5. Леонтьєва М. Ф. Повышение качества подготовки специалистов в педагогическом колледже / М. Ф. Леонтьева, В. П. Одинцова, Н. В. Шмелева // Педагогіка. – 2010. – № 5. – С. 115–118.
6. Сисоєва С. О. Сучасні аспекти професійної підготовки вчителя / С. О. Сисоєва // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 4 (49). – С. 60–66.
7. Северіна Т. М. Методична система забезпечення ефективності процесу ціннісної детермінації особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів / Т. М. Северіна // Вісн. Нац. акад. Держ. прикордонної служби України. Сер. : Пед. науки. – 2011. – № 2.
8. Талызина Н. Ф. Деятельностная теория обучения как основа подготовки специалистов / Н. Ф. Талызина // Вестн. Моск. ун-та. Сер. : 20. Пед. образование. – 2009. – № 3. – С. 17–30.

Денисова Светлана. Компоненты учебно-профессиональной деятельности будущих учителей начальных классов в педагогическом колледже. Современная образовательная и социокультурная политика направлена на создание условий для раскрытия, развития и реализации внутреннего потенциала личности будущего специалиста, поэтому проблема самосовершенствования личности будущего учителя в процессе учебно-профессиональной деятельности в условиях педагогического колледжа приобретает актуальность. Основной задачей статьи было раскрытие содержания компонентов учебно-профессиональной деятельности будущих учителей начальных классов в педагогическом колледже и условий их самосовершенствования. В статье раскрывается содержание компонентов учебно-профессиональной деятельности будущих учителей начальных классов: мотивационно-сущностного, деятельностного, оценочно-контрольного. Определено, что от результативности реализации этих компонентов зависит уровень самосовершенствования будущих педагогов.

Ключевые слова: самосовершенствование, компонент, педагогическое образование, личность, учебно-профессиональная деятельность, педагог, мотив, деятельность, самоопределение.

Denysova Svetlana. Components of Training and Professional Activities Future Primary School Teachers to Teachers. Components of educational activity future primary school teachers in the pedagogical college. A modern educational and socio-cultural policy aims to create conditions for the opening, development and implementation of the internal potential of future specialist, so the problem of self-improvement of future teachers in the teaching profession in teaching college acquires relevance. The main objectives of the article was to discover the contents of educational and professional future primary school teachers in the pedagogical college and their conditions of cultivation. The article reveals the contents of the components of educational and professional future primary school teachers: motivational and essential, activity, evaluation-control. Determined that the effectiveness of the implementation of these components depends on the level of self-help future teachers.

Key words: self-improvement, component, pedagogical education, personality, educational and professional activity, teacher, motive, activity, self-determination.